

ЛЕКАРЫ ЗА ПРАЎДУ
І СПРАВЯДЛІВАСЦЬ

**Псіхалагічныя наступствы ўмоваў утрымання
беларускіх зняволеных у штрафных ізалятарах.
Патрэба ў псіхалагічнай дапамозе падчас адбывання
пакарання і пасля вызвалення**

Вольга Вялічка
Лекары за праўду і справядлівасць

Канферэнцыя
Пакаранне ў зняволенні: інструмент выпраўлення або знявагі?
Міжнароднае і нацыянальнае права і практыка

Вільня,
20 лютага 2024

Псіхалагічныя наступствы ўмоваў утрымання беларускіх зняволеных у штрафных ізалятарах. Патрэба ў псіхалагічнай дапамозе падчас адбывання пакарання і пасля вызвалення

Уплыў ШЫЗА на псіхалагічны стан чалавека.

"Калі ты адтуль выходзіш, ты маеш вельмі дзіўнае пачуццё, што ў цябе няма над галавой столі"

Дадзенае даследаванне праводзіцца з мэтай выяўлення ўплыву кароткачасовай, але высокай ступені ізаляцыі чалавека ва ўмовах беларускай пенітэнцыярнай сістэмы (на прыкладзе ШЫЗА) на псіхалагічныя станы асобы.

Правядзенне гэтага даследавання абмежавана аб'ектыўнымі прычынамі доступа да беларускай пенітэнцыярнай сістэмы. Варта ўлічваць, што даследаванне структуры асобы ў зняволенні праводзілася на былых палітвязнях, а таксама палітвязнях, якія адбываюць пакаранне ў выглядзе хатняй "хіміі".

Турма, безумоўна, з'яўляецца вялікім стрэсам для кожнага чалавека. У стрэсавых сітуацыях пры балючых нагрузках псіхіка як быццам бы спрабуе "завіснуць", каб выжыць: гэта добрая рэч для абароны ў сітуацыі вострага стрэсу, называецца гэта дысацыяцыяй. Але жыць у ёй увесь час цяжка - гэта вельмі энергазатратны працэс. Знаходзячыся не ў кантакце з сабой, мы не будзем адаптацыйныя механізмы. У даследванні паказваецца ўплыў турмы на псіхіку чалавека з акцэнтам на апісанне выбудоўваемых механізмаў псіхікі ў адзіночным зняволенні на прыкладзе ШЫЗА.

Турма ў турме - так можна каротка апісаць утрымання чалавека ў адзіночнай ізаляцыі ў агульнай атмасферы турмы.

ВЫБАРКА.

37 палітвязняў, з іх 28 мужчын, 9 жанчын.

Узрост: мужчыны 23 - 56 гадоў, жанчыны - 28 - 46 гадоў.

Адукацыя: мужчыны - 80 працэнтаў вышэйшая, 20 працэнтаў сярэдне-спецыяльная; жанчыны - 100 працэнтаў вышэйшая.

МЕТАДЫ ДАСЛЕДАВАННЯ

Вывучэнне дзейнага заканадаўства, літаратуры, праводзімых псіхалагічных і дакументальных даследаванняў, публікацый у СМІ і медыя. Аналіз 120 кейсаў палітычных зняволеных, якія змяшчаліся ў ШЫЗА.

Правядзенне апытання і анкетавання 37 палітвязняў, якія знаходзіліся ў ШЫЗА (сярод іх 28 мужчын і 9 жанчын).

ЛІТАРАТУРА І ІНШЫЯ КРЫНІЦЫ

1. Вывучэнне дзейнага заканадаўства Рэспублікі Беларусь:

1.1. Пастанову Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь ад 13.01.2017 N15 (рэд. ад 22.10.2019); Аб зацвярджэнні Правілаў унутранага распарадку папраўчых устаноў адкрытага тыпу;

1.2. Пастанову Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь ад 20.10.2000 N174 (рэд. ад 10.08.2021); Аб зацвярджэнні Правілаў унутранага распарадку папраўчых устаноў;

1.3. Загад Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь ад 15.10.2014 N 363 "Аб зацвярджэнні Інструкцыі аб парадку ажыццяўлення нагляду за асуджанымі да абмежавання волі з накіраваннем у папраўчую ўстанову адкрытага тыпу";

1.4. Кодэкс Рэспублікі Беларусь ад 11.01.2000 N 365-3 (рэд. ад 30.06.2022) Крымінальна-выканаўчы кодэкс Рэспублікі Беларусь; (з змен. і дад., якія ўступілі ў сілу з 06.01.2023);

1.5. Пастанову Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 25.03.2021 N 169 (рэд. ад 31.08.2021) "Аб устанаўленні норм харчавання і норм забеспячэння сродкамі асабістай гігіены асобных катэгорый грамадзян";

1.6. Пастанова Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь ад 10.11.2010 N 353 (рэд. ад 10.08.2021) "Аб атэстацыі асуджаных да пазбаўлення волі, дзейнасці самадзейных арганізацый" (разам з Інструкцыяй аб парадку атэстацыі асуджаных да пакарання ў выглядзе пазбаўлення волі на вызначэнне; Інструкцыяй аб парадку фарміравання і дзейнасці самадзейных арганізацый асуджаных да пакарання ў выглядзе пазбаўлення волі на пэўны тэрмін).

2. Матэрыял А.А.КРАЛЬКО, кандыдат медыцынскіх навук, дацэнт “АКАЗАННЕ МЕДЫЦЫНСКАЙ ДАПАМОГІ АСУДЖАНЫМ І АСОБАМ, ЯКІЯ ЗМЯШЧАЮЦА ПАД ВАРТАЙ”.
3. "Здароўе ў папраўчых установах" Рэдактары: Stefan Enggist, Lars Møller, Gauden Galea і Caroline Udesen, United Nations Office on Drugs and Crime Vienna International Centre.
4. Дапаможнік па ацэнцы сістэм крымінальнага правасуддзя, КІРАВАННЕ АРГАНІЗАЦЫІ АБ'ЯДНАНЫХ НАЦЫЙ ПА НАРКОТЫКАХ І ЗЛАЧЫННАСЦІ, 2010 год.
5. МАНІТОРЫНГ АХОВЫ ЗДАРОЎЯ Ў МЕСЦАХ пазбаўлення СВАБОДЫ КІРАЎНІЦТВА ДЛЯ СПЕЦЫЯЛІСТАЎ ПА АХОВЕ ЗДАРОЎЯ Брэнда ван дэн Берг, Ліза Міхаэлсэн, Мары Брасхольт, Йенс Мьодзвіг
6. “Баланс бяспекі і чалавечай годнасці ў турмах - рамкі прафілактычнага маніторынгу”, Міжнародная турэмная рэформа і Асацыяцыя па папярэджанні катаванняў, 2013 год.
7. "Глабальныя трэнды ў турэмнай сістэме", галоўны штогадовы даклад арганізацыі Міжнародная турэмная рэформа PRI, 2021 год.
8. ЭВАЛЮЦЫЯ ВЫКАРЫСТАННЯ АДЗІНАЧНАГА ЗАКЛЮЧЭННЯ Ў СВЯТЛЕ НОВАЙ РЭДАКЦЫІ ЕЎРАПЕЙСКІХ ПЕНІТЭНЦЫЯРНЫХ ПРАВІЛ, А.А. Паўленка, 2020 год.
9. Абмежаванне адзіночнага зняволення ў святле забароны катаванняў Тэкст навуковага артыкула па спецыяльнасці "Права", А.А. Паўленка, 2022 год.
10. Біяграфія і дзейнасць Уладзіміра Букоўскага.
11. Гісторыя аднаго "нямецкага шпіёна", або Парадоксы лёсу гімназічнага настаўніка Івана Веерта, Пашкова Таццяна Ільвічна.

12. Забеспячэнне правапарадку ў пенітэнцыярных установах у святле Правілаў Нэльсана Мандэлы, Паўленкі Андрэй Анатольевіч.
13. «БАГАРОДЗІЦА З РЭВАЛЬВЕРАМ І СВАЁЙ ВЕРАЙ» (ЖЫЦЦЁ ВЕРЫ ФІГНЕР), Вараніхін А.В.
13. Беларускія СМІ і медыя.
14. Сацыяльныя сеткі былых вязняў і іх родных.
15. “Магілёўская крытая”, юцюб-канал палітвязня Мікалая Дзядка
16. "Беларуская турма", юцюб-канал.
17. Сайт Міністэрства ўнутраных справаў Рэспублікі Беларусь.
18. Сайт Дэпартаменту выканання пакаранняў Міністэрства ўнутраных справаў Рэспублікі Беларусь.
19. Сайт Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь.
20. Метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі і правядзенні калектыўных выхаваўчых мерапрыемстваў з асуджанымі, якія адбываюць пакаранне ва ўстановах крымінальна-выканаўчай сістэмы, і грамадзянамі, якія знаходзяцца ў лячэбна-працоўных прафілакторыях Міністэрства ўнутраных справаў Рэспублікі Беларусь, зацверджаныя Міністэрствам унутраных справаў Рэспублікі Беларусь.
21. КАЛЕКТЫЎНАЯ ВЫХАВАЎЧАЯ ПРАЦА ВА УСТАНОВАХ КРЫМІНАЛЬНА-ВЫКАНАЎЧАЙ СІСТЭМЫ: ЗАДАЧЫ, УТРЫМАННЕ, АСНОВЫ АРГАНІЗАЦЫІ Д. А. Паўленка, 2022 год
22. Асаблівасці пенітэнцыярнага этапу рэсацыялізацыі і яго ўзаемасувязь з выхаваўчым уздзеяннем / Д. А. Паўленка // Актуальныя пытанні крыміналагічнай і крымінальна-выканаўчай навукі: міжнар. навук.-практ. канф., Мінск, 15 крас. 2021 г.: тэз. дакл. / УА «Акадэмія Міністэрства ўнутраных справаў Рэспублікі Беларусь» ; рэдкал.: В. А. Ананіч (адк. рэд.) [і інш.]. - Мінск, 2021.
23. Працэс выпраўлення асуджаных / Д.А. Паўленка // Вестн. Акад. МУС Рэсп. Беларусь. - 2021.
24. Даследаванні псіхіятра з Інстытута Райта Тэры Куперс (Terry Kupers) "Умовы ўтрымання ў адзіночным зняволенні".
25. Стэнфардскі турэмны эксперымент амерыканскага сацыяльнага псіхолога Піліпа Зімбарда, 1971 год.
26. Эксперымент Стэнлі Мілгрэма "Аблічча жорсткасці", "Падпарадкаванне кіраванню: эксперыментальнае даследаванне" (Obedience to Authority: An Experimental View; 1974).
27. "Аднаўленне функцый мозгу пасля ваеннай траўмы", А.Р. Лурья, 1948

28. “Прырода чалавечых канфліктаў. Аб'ектыўнае вывучэнне дэзарганізацыі паводзін чалавека”, А.Р. Лурыя, 2002.

ТЭРМІНАЛОГІЯ

Штрафны ізалятар - утрыманне падазраваных, абвінавачаных, падсудных і асуджаных ва ўмовах строгай ізаляцыі ў адзіночнай камеры 24 гадзіны ў дзень на працягу тэрміну пакарання, вызначанага адміністрацыяй пенітэнцыярнай установы. Ужываецца як кара для прычынення зняволенаму дадатковых пазбаўленняў.

З пункту гледжання Крымінальна-выканаўчага кодэкса Беларусі змяшчэнне людзей у штрафныя ізалятары (ШЫЗА), памяшканні камернага тыпу (ПКТ) і адзіночныя камеры з'яўляецца варыянтамі "выхаваўчага ўздзеяння на асуджаных". Мэтай гэтага самага ўздзеяння ў главе 14 УВК пазначана "фарміраванне і ўмацаванне ў асуджаных імкнення да занятку грамадска карыснай дзейнасцю, добрасумленых адносін да працы, захавання патрабаванняў заканадаўства і прынятых у грамадстве правіл паводзін, павышэнне іх культурнага ўзроўню".

У штрафны ізалятар, паводле УВК, асуджаныя, якія ўтрымліваюцца ў папраўчых калоніях і турмах, могуць патрапіць на тэрмін да 10 сутак «за парушэнне ўсталяванага парадку адбыцця пакарання» (гэта значыць за канкрэтную цяжкую правіну).

ДАСЛЕДУЕМЫЯ АСПЕКТЫ:

1. Уздзеянне ШЫЗА на здароўе.

ШЫЗА аказвае вялікае ўздзеянне на здароўе людзей. Шэраг даследаванняў дэманструюць галоўным чынам адмоўнае ўздзеянне. Невялікая колькасць даследаванняў дэманструе адсутнасць адмоўнага ўздзеяння, але ў той жа час і адсутнасць пазітыўнага ўздзеяння.

У ізаляцыі людзі становяцца трывожнымі і злымі, схільным да галюцынацый і рэзкіх перападаў настрою і няздольнымі кантраляваць свае падахвочванні. Яшчэ горшыя справы фіксуюцца у тых, хто схільны да псіхічных хвароб - для іх розуму адзіночнае зняволенне можа мець доўгатэрміновыя наступствы.

Сучасныя даследнікі вызначылі новае захворванне, яно абазначаецца як «псіхоз зняволення», якое праяўляецца пры працяглай ізаляцыі зняволенага ад навакольнага свету, а таксама пры адсутнасці дзейнасці ў зонах з высокім узроўнем ізаляцыі.

Адметнымі рысамі захворвання з'яўляюцца трызненне і галюцынацыі. Сіндром таксама ўключае ў сябе кагнітыўныя, эмацыйныя, сацыяльныя і саматычныя засмучэнні. Шэраг даследчыкаў таксама адзначылі, што працяглае адзіночнае заключэнне можа прывесці да памяншэння разумовай дзейнасці, а таксама дэперсаналізацыі.

Пры даследаванні выпадковай выбаркі з 100 зняволеных турмы строгага рэжыму Пелікан-Бэй у Каліфорніі было выяўлена, што ў 91% зняволеных прысутнічалі трывога і нервовасць, у больш за 80% зняволеных прысутнічалі апатычнасць, галаўныя болі і расстройствы сну, у 70, у больш за 50% прысутнічалі кашмары і галавакружэнні ў сукупнасці з падвышаным сэрцабіццём і румінацыяй (шматразовым разумовым паўторам вызначанага набору думак). У больш за 80% прысутнічала зблытанасць разумовых працэсаў, у 77% была хранічная дэпрэсія, у 41% былі галюцынацыі.

Ганс Тох пасля даследавання звыш 900 зняволеных, сярод якіх былі людзі, якія знаходзіліся ў адзіночным зняволенні, сфарміраваў тэрмін "паніка ізаляцыі". Сіндром панікі ізаляцыі ўключае ў сябе пачуццё закінутасці, бязвыхадны адчай, напружанасць і бездапаможнасць.

Наступствы працяглага знаходжання ў турэмнай ізаляцыі (месяц і больш)

Фізіялагічныя:

- Пачашчанае сэрцабіццё;
- Прафузнае (раптоўнае і багатае) потаадлучэнне;
- Бессонніца;
- Болі ў спіне і суставах;
- Пагаршэнне зроку;
- Дрэжны апетыт, страта масы і часам дыярэя;
- Апатычнасць, слабасць;
- Дрыготка;
- Адчуванне холаду;
- Пагаршэнне наяўных раней праблем са здароўем.

Псіхалагічныя:

- Стан трывогі (ад адчування напружанасці да панікі): Пастаянны нізкі ўзровень стрэсу; раздражняльнасць ці трывожнасць; страх перад чаканай смерцю; вострыя трывожныя станы з рэакцыяй панікі (панічныя напады).
- Дэпрэсіўны стан (ад прыгнечанага настрою да клінічнай дэпрэсіі): Эмацыйная млявасць / прытупленасць, страта здольнасці мець эмоцыі; эмацыйная лабільнасць (частыя перамены настрою); адчуванне безвыходнасці; сацыяльная аўтызацыя (самаізаляцыя); страта здольнасці/думкі пачынаць дзейнасць; абьякавасць; апатычнасць;
- Цяжкая клінічная дэпрэсія.
- Гнеў (ад раздражняльнасці да прыступаў лютасці): раздражняльнасць і варожасць; недастатковы кантроль над падахвочваннямі; успышкі фізічнага і слоўнага гвалту ў адносінах да самога сябе, іншых асоб і знешняга асяроддзя; беспадстаўны гнеў, часам які выяўляецца ў выглядзе выбліскаў лютасці.
- Кагнітыўныя парушэнні (ад недастатковасці канцэнтрацыі да станаў зблытанасці): няўстойлівасць увагі; дрэнная канцэнтрацыя; дрэнная памяць; зблытанасць разумовых працэсаў; дэзарыентацыя.
- Перцэптыўныя скажэнні (ад падвышанай адчувальнасці да галюцынацый): падвышаная адчувальнасць да шумоў і пахам;

скажэнні ўспрымання (напрыклад, якія рухаюцца сцены); дэзарыентацыя ў часе і прасторы; дэперсаналізацыя/дэрэалізацыя (расстройства ўспрымання навакольнага); галюцынацыі ўсіх пяці органаў пачуццяў: глядзельныя, слыхавыя, датыкальныя, нюхальныя і смакавыя.

- Параноя і псіхоз (ад дакучлівых думак да рэзка выяўленага псіхозу): паўтаральныя і дакучлівыя думкі (румінацыя) часта гвалтоўнага і помслівага характару; паранаідальныя ідэі;
- Псіхатычныя станы: псіхатычная дэпрэсія, шызафрэнія.

Уздзеянне ШЫЗА на псіхіку чалавека

У гуманітарных навукх ёсць некалькі азначэнняў асобы. Феномен чалавечай асобы настолькі складаны, што тэрмін "асоба" не паддаецца адназначнай трактоўцы. Кожны з вядомых сёння варыянтаў можа прэтэндаваць на ісціну, і на іх падставе можна вывесці нейкае агульнае вызначэнне.

Зыходзячы з прадмета праводжанага даследавання аўтарам абрана наступнае паняцце асобы.

Сацыяльная структура і асоба аб'ядноўваюцца трыма антрапалагічнымі пазіцыямі - матэрыялістычная - К. Маркс, Ф. Энгельс і іх паслядоўнікі, пазітывісцкая - М. Вэбер, К. Мертан, і інтэракцыянісцкая (Дж. Г. Мід). Згодна з прадстаўнікамі гэтага падыходу, асоба фарміруецца ў залежнасці ад становішча, якое яна займае ў рамках сацыяльнай структуры і нясе ў сабе рысы культуры, да якой належыць.

Асоба можа развівацца як натуральным чынам, гэта значыць без мэтанакіраваных знешніх уздзеянняў, так і з дапамогай апошніх. Натуральна, вынікі ў абодвух выпадках будуць неаднолькавымі. Варта разумець, што турэмная ізаляцыя з'яўляецца такім вонкавым уздзеяннем, якое істотна змяняе структуру асобы. Уплывовымі фактарамі з'яўляюцца цяжар здзейсненага злачынства, тэрмін абмежавання волі, узрост зняволенага ці асуджанага.

Структура асобы складаецца з узаемадзеяння шматлікіх элементаў: здольнасцяў, волі, характару эмоцый і т. д. Усе гэтыя ўнікальныя ўласцівасці завуць рысамі асобы. Аўтар даследавання прытрымліваецца думкі, што ёсць прамая сувязь паміж праходжаннем турэмнага вопыту, і ў прыватнасці ізаляцыі ў ШЫЗА, і структурай асобы.

Аўтар вылучае наступныя рысы асобы, якія найпрост уплываюць на ўспрыманне знаходжання ў ізаляцыі ў пенітэнцыярных установах Беларусі:

1. Першапачатковая - прыродныя якасці асобы, а таксама узроставыя, палавыя.
2. Другая - асаблівасці мыслення, памяці і ўспрымання, таленты і здольнасці, дадзеныя ад нараджэння і якія развіваюцца на працягу жыцця.
3. Трэцяя - асабісты вопыт, у якім сканцэнтраваны атрыманыя веды, а таксама выпрацаваныя навыкі і ўменні. На гэтую прыступку чалавек паднімаецца на працягу ўсяго свайго развіцця ў соцыуме.
4. Вышэйшая - гэтая ступень мае на ўвазе інтарэсы, імкненні, ідэалы, погляды, светапогляд. Гэты ўзровень дасягаецца выключна пад уздзеяннем выхавання і добра адлюстроўвае ідэалогію соцыума.

Разуменне ўплыву адзіночнага зняволення на асобу чалавека апісана ў даследаванні Dr. Terry Kupers, MD, MSP:

“Я Тэры Куперс, псіхіятр, доктар медыцынскіх навук і MSP, і я прафесар Інстытута Райта ў Берклі. Умовы ўтрымання ў адзіночным зняволенні выклікаюць у адносна стабільных людзей эмацыйныя сімптомы, асабліва адчай і суіцыдальныя парывы. Але для людзей, у якіх ужо ёсць псіхічнае захворванне, гэта пагаршае псіхічнае захворванне. Такім чынам, дазвольце мне пачаць з людзей, якія адносна стабільныя. Нашы эмпірычныя дадзеныя

і вынікі шматлікіх клінічных даследнікаў, уключаючы мяне, апыталі тысячы зняволеных, змешчаных у адзіночных камерах, і мы выявілі, што існуе шэраг сімптомаў, пра якія паведамляе большасць зняволеных: якая расце трывога, што можа перарасці ў паніку. Нарастальны гнеў; страх, што гнеў будзе нарастаць, і ў іх будуць яшчэ больш непрыемнасцяў з афіцэрамі, і тады ў іх будзе больш працяглы тэрмін. Затым узнікаюць засмучэнні мыслення; параноя Усе гэтыя сімптомы ўзнікаюць у адносна стабільных людзей. Цяпер, калі вы возьмеце кантынгент зняволеных, у якіх ёсць вядомыя сур'ёзныя псіхічныя захворванні: шызафрэнія, біпалярнае засмучэнне; у іх могуць пачацца галюцынацыі. Параноя можа справакаваць псіхатычны эпізод. Яны могуць упасці ў глыбокую дэпрэсію і нават здзейсніць вельмі сур'ёзную спробу самагубства. Так што ўсё адбываецца экстрэмальнай выявай.

Хоць можа здацца, што калі вы змяшчаеце людзей, якія “хранічна” ўступаюць у бойкі, у адзіночныя камеры, яны больш не ўступаюць у бойкі; яны спрачаюцца з афіцэрамі і атрымліваюць больш штрафаў, але не ўступаюць у бойкі. І можа падацца, што вы паменшылі ўзровень гвалту ў турме. Насамрэч, па-эмпірычнаму гэта не так. З'яўленне адзіночнага зняволення і камер звышмаксимальнага рэжыму не зменшыла ўзровень гвалту ў турмах, і прычына ў тым, што ў канчатковым выніку людзі выходзяць з адзіночных камер. Таму, калі вы змяшчаеце шмат зняволеных у адзіночныя камеры, а затым выпускаеце іх назад у двор, адбываецца больш боек, чым было б у адваротным выпадку. І прычына ў сімптомах, выкліканых адзінкавым заключэннем.

Што нам трэба зрабіць, дык гэта спыніць стыгматызаваць людзей, якія больш за ўсё пакутуюць у створаных намі ўмовах, прадаставіць ім неабходныя ім паслугі і паглядзець на агульнасістэмныя праблемы. Напрыклад, падзенне сацыяльнага забеспячэння нават у грамадстве. Вось

чаму ў нас у турмах так шмат людзей з псіхічнымі захворваннямі. Справа не ў тым, што людзі ў турмах з'яўляюцца дрэннымі акцёрамі, а ў тым, што мы, як грамадства, не вылучылі дастаткова рэсурсаў для прадастаўлення бяздольным людзям паслуг, неабходных ім для выжывання і поспеху. Вось што мы павінны аблегчыць, а не стыгматызаваць і вінаваціць людзей, якія больш за ўсё пакутуюць з-за нашых недахопаў.

СТРУКТУРА СТАНАЎ.

1-3 суткі

1 этап - адаптацыя, усведамленне месца.

2 этап - пачатак каруселі думак аб сям'і, аб працы, аб падарожжах, аб усё, што памятае чалавек і што забыўся. "Як дэмань атакуюць", "нельга пазбавіцца". Моцна схуднелы этап.

3 этап - думкі аб будучыні: што будзе, што са мной зробіць, навошта ўсё гэта. Гэта суправаджаецца ўзмацненнем сэнсарнай адчувальнасці.

прыкладна 3-5 суткі і далей

4 этап - думкі літаральна заканчваюцца. Надыходзіць стан страху, што думкі літаральна скончыліся, можа з'яўляцца страх таго, што чалавек пачынае вар'яцець. Назіраецца дэзарганізацыя мыслення, фіксуецца балансаванне паміж натуральным жаданнем выказаць свой стан несправядлівасці праз крык і плач і страхам рэакцый супрацоўнікаў. Рэакцыі пагаршаюцца фізічнай стомленасцю, цяжкасцямі са сном і пачуццём холаду.

5 этап - пошук сэнсаў, матывацыі і разуменні, як выжыць у гэтых умовах. Псіхіка пачынае адаптавацца і шукае спосабы рэакцыі (размовы з жывымі існуючымі там жывымі істотамі або ўяўнымі). Складанне апавяданняў, унутраных дыялогаў, шукаюцца спосабы запомніць свае думкі і адчуванні. Адбываецца выбудоўванне графіка дня, спробы знайсці лягчэйшыя спосабы адаптацыі да ўмоў, у першую чаргу да холаду і патрабаванням супрацоўнікаў установы.

3. Адрозненні псіхалогіі мужчын і жанчын у ШЫЗА.

Заканадаўствам не прадугледжаны адрозненні ўтрымання ў ШЫЗА мужчын і жанчын, у тым ліку і па абмежаваннях тэрмінаў утрымання і перыядычнасці.

Для жанчын умовы ШЫЗА з'яўляюцца больш складанымі ў частцы захавання гігіены, а таксама ўплыву холаду на жаночую фізіялогію.

Паказчык	Агульныя праяўленні	Мужчына	Жанчына
Фізіялогія	Змяненне ўсяго харчовага алгарытму і рацыёну. Змяненне рэжыма і якасці сна.	Часцей схільныя да зменаў рэжыма сну, пры гэтым сноў менш. Пераключаюцца на фізічныя практыкаванні хутчэй.	Складанасці ў выкананні правіл гігіены, асабліва ў перыяд фізіялагічнага перыяду. Падвышаная ўзбудлівасць у сне. Змяненне ў бок пагаршэння якасці скуры (сухасць). Пры пастаянным холадзе ёсць праявы потавыдзялення, засальванне валасоў.
Сэнсорыка:			
Пачуццё часа	Моцныя змены ў першы час, потым шукаюцца спосабы кантролю часа	Праз суткі адчуванне “сыходзячага” часу, павышанае пачуццё неабходнасці ведаць час, пошук знешніх праяваў вышэйшы	Унутранае утрыманне адчування часу вышэй, змены надыходзяць пасля 3-х сутак.

<p>Кагнітыўная функцыя</p>	<p>Запаволенне рэакцыі, высокая напруга, часта паказальны кагнітыўны дысбаланс. Зніжэнне ўсіх кагнітыўных функцый з пачатку ўтрымання ў ізаляцыі, пры гэтым пступовае павышэнне пры адаптацыі</p>	<p>Фіксуецца больш хуткая рэакцыя “сканчэння” думак, функцыя памяці абвастраецца, прыходзяць успаміны з мінулага жыцця, пра якія даўно забыта, часцей яны носяць пазітыўныя акцэнты</p>	<p>Думкі не сканчаюцца доўга, ідзе "перабіванне" адных думак іншымі, іх спыніць складана нават у сне. Вядучай функцыяй выступае ўяўленне, фіксуецца пераклучэнні на мары ды фантазіі</p>
<p>Арыентацыя ў прасторы</p>	<p>Ноч доўжыцца бясконца. Часовае ўспрыманне парушаецца ў частцы пашырэння начнога часу над дзённым. Даволі хуткая арыентацыя адчування метраў камеры і дзе што размеркавана</p>	<p>Даволі хуткая адаптацыя і разуменне колькі крокаў уздоўж і папярэк</p>	<p>Арыентацыя адбываецца больш складана і базуецца на адчуванні таго што дзе знаходзіцца. Асабліва адчування месца для гігіены.</p>
<p>Сны</p>	<p>Сны апісваюцца як прырывістыя, часцей яны прыходзяць пал раніцу. Часта было складана зразумець дзе сон, а дзе рэчаіснасць</p>	<p>Сны аб доме, сны аб падарожжах, сны аб калегах. Амаль няма эмацыйнага складніка, у снах фіксуецца больш канкрэтныя рэчы, чым з'явы.</p>	<p>Як правіла сны адсутнічаюць. Патрабуецца менш часу, каб заснуць пасля адбою (у сярэднім ад 20 да 40 хвілін). Пры гэтым, калі сны адбываюцца, то яны вельмі</p>

		<p>Каля 20 працэнтаў апытаных фіксуюць сэксуальны або інтымны кантэкст у снах. У больш за 80 адсоткаў апытаных назіраліся праблемы з засынаннем, патрабавалася ад 30 хвілін да 1.5 гадзін для засынання.</p>	эмацыйныя і насычаныя.
Думкі	<p>Колькасць і якасць думак напрамую залежыць ад колькасці праведзеных сутак у ШІЗА. На этапе 1-3 суткаў думкі інтэнсіўныя, практычна не заканчваюцца, "у галаве ідзе бясконцы дыялог, адны</p>	<p>"Я сыходзіў у аўтызм". "Гэтыя "гонкі" зводзілі мяне з розуму". "Я сам-насам са сваімі думкамі. Усё, пастка зачынілася". "Там паветра пахне адчаем, страхам і болем,</p>	<p>"Я нядаўна чытала Віктара Гюго, гэта як з сярэднявечча". "Не дай ублюдкам цябе даканаць". "Я кожны дзень спадзявалася, што я адсюль выйду". "Неверагоднае</p>

	<p>думкі перабіваюць іншыя".</p> <p>3-5 суткі - рэзкае зніжэнне разумовага працэсу, у тым ліку гэта абумоўліваецца фізічнай напругай, дрэннымі ўмовамі знаходжання, перабоямі са сном.</p> <p>5-7 суткі - прыстасаванне да ўмоў, пошук сэнсаў, этап сумневу ў сваіх пазіцыях. Пошук перакананняў, сімвалаў і фігур з якімі пачынаюцца, як правіла, унутраныя дыялогі</p>	<p>усё гэта змешваецца са штодзённым прыніжэннем".</p> <p>“Другі раз у ШЫЗА я хацеў ламануцца і хацеў паехаць хоць на крытую”.</p> <p>“Палітвязень - вораг народа і ён мусць пакутаваць”</p> <p>“Ад цябе не залежыць НІЧОГА. Адзінае, што ты можаш - гэта кантраляваць свае думкі і прыстасоўвацца”</p>	<p>пачуццё віны за ўсё. Унутры пачынаеш капацца і вінаваціць сябе за ўсё”.</p> <p>“Як бы правільна прысесьці, каб ні да чаго не дакрануцца”.</p> <p>“Самае складанае было, калі я пачынала сумаваць па дзецях”.</p> <p>“Я ўжо больш за год не ў турме, але частка мяне засталася там. І гэтая частка ў ШЫЗА, у маіх думках адтуль. Гэтыя думкі дапамаглі мне на волі ў адаптацыі”.</p>
--	--	---	--

<p>Думкі пра самагубства</p>	<p>На этапе 3-5 сутак у большасць інтэрв'юіруемых былі такія думкі, калі чалавек знаходзіцца на этапе пераходу ад шокавага да адаптацыйнага</p>	<p>“У мяне былі думкі скончыць з гэтым з усім. У мяне не заставалася думак, каб прыдумаць, як гэта зрабіць у тых умовах. Потым я шукаў у сваёй галаве такія выйсці, каб скарыстацца імі, калі я патраплю сюды наступны раз”.</p> <p>“Я глядзеў на голыя сцены і шукаў у гэтым сэнс. Я стараўся кантраляваць вельмі новы для мяне стан. Гэты стан быў такі: гэта нават больш, чым цябе забылі”</p>	<p>“Жанчына ўмее прымаць сваю рэальнасць. Але гэта была не мая рэальнасць, я хацела з ёй скончыць як мага хутчэй. Я думала пра сябе і сваіх родных”.</p> <p>"Ты павінна адчуваць глыбінную жывёлу і гэта павінна цябе забіваць"</p> <p>“Другі раз у ШЫЗА. Адзіным спосабам тут выжыць - гэта звар'яець”</p>
<p>Пачуццё холода</p>	<p>Пераход халадовых рэакцый на ўзровень псіхалагічнага ўспрымання. У практычна 100 апытаных рэспандэнтаў захоўваецца высокая адчувальнасць</p>	<p>Адчувальнасць да холаду застаецца на ўзроўні ўспамінаў аб тым досведзе. Часцей фіксуецца неабходнасць прагаворваць перажытае з холадам.</p>	<p>"Адчуванне холаду даходзіць да кончыках валасоў".</p> <p>“Сам па сабе холад перажываецца лягчэй, калі няма яшчэ і вільгаці”.</p> <p>“Шкарпэткі,</p>

	<p>да холаду, чалавек "кутаецца", імкнецца пазбягаць у публічных месцах халодных зон (кандыцыянер, адчыненыя вокны, скразнякі, інш.).</p>	<p>"Ты застаешся "голы-вясёлы" ва ўсіх сэнсах"</p> <p>"У цябе, с..а, павінны быць бетонныя сцены, пафарбаваныя ў ванітны колер, у цябе павінна быць максімальна дрэнна-дэперасіўна і гэта стварыцца холадам"</p>	<p>шкарпэткі, шкарпэткі - гэта адзінае, пра што я думала там"</p>
--	---	--	---

ЧАС

Адчуванне часа змяняецца, арыентацыя будуюцца па графіку дня, які вісіць у камеры. Таксама выбудуёваецца індывідуальная формула адчування часа: праз даносячыся замацаваныя на графік гукі з калідора (напрыклад, раздача ежы, ці званкі прадольным). У некаторых вязняў адчуванне часа фарміруецца праз цені ад света, які даходзіць на сцяну з акна. Многія з інтэрв'юераў адзначалі, што ноч расцягваецца бясконца. Важна адзначыць, што адчуванне часа залежыць ад сезонаў года. Лягчэй гэта адбываецца ў позні вясновы ці летні перыяд.

РУХІ

Памяшчэнне людзей у халодныя камеры прымушае ўвесь час рухацца, каб захаваць цяпло. У тым ліку і ноччу. Малая прастора камеры абмяжоўвае разнастайнасць рухаў. Як правіла, гэта хаджэнне па крузе або ўздоўж камеры, прысяданні, адцісканні ад сценкі, скачкі.

Разам з тым, рухі выкарыстоўваюцца і для таго, каб "забіць" час або "супакоіць" свае думкі. Пры такой праяве, самі рухі ўводзяць чалавека ў

сыход у сябе, унутранае адчуванне працэсаў "як бы запавольваецца", могуць праяўляцца стэрэатыпіі. Выбіраемыя пэўныя рухі таксама дапамагаюць трымаць тэмп, часта рухам надаецца пэўны сэнс "я рухаюся, значыць я яшчэ жывы". Пры наяўных у чалавека схільнасцях да аўтыстычнага аспекту стэрэатыпныя рухі будуць спрыяць "пагрузэнню" ў сябе, будзе фіксавацца запаволенне ўсіх кагнітыўных рэакцый.

КАГНІТЫЎНАЯ ФУНКЦЫЯ

Кагнітыўная функцыя падвяргаецца высокай ступені ціску пры памяшканні чалавека ў закрытае памяшканне. Думныя працэсы становяцца невыноснымі, пры гэтым у ўражлівых людзей пераважаючай функцыяй становіцца ўяўленне, якое выбудоўвае выявы на аснове эмацыйнага фону чалавека.

Апытаныя людзі ў гэтым даследаванні характарызуюць свае разумовыя працэсы так: таму што думкі тамака, як ні дзіўна, сканчаюцца. Спачатку ты ўсё жыццё сваё асэнсоўваеш, успамінаеш, што пражыў, абдумваеш планы на будучыню. Гэта ўсё робіцца шмат разоў, і ў пэўны момант ты не ведаеш, пра што думаць. Менавіта ў гэты момант чалавек вар'яецца.

Адчуванне таго, што чалавек чалавек вар'яецца адбываецца ад вялікай колькасці і адначасовасці таксічных думак: «усё знікла, адсюль няма выйсця, мяне ўсё кінулі». Такая ментальная актыўнасць можа быць следствам псіхалагічнага ціску, гвалту, калі ў чалавека спрабуюць знішчыць годнасць і разбурыць ягоныя сацыяльныя сувязі.

СЭНСОРЫКА.

Яшчэ да памяшкання чалавека ў ШЫЗА практычна ўсе сэнсарныя эталоны абвастраюцца. Абвастрэнне зроку пачынаецца на этапе суправаджэння ў вызначанае памяшканне.

Уся сэнсорыка "працуе" на пошук небяспек для чалавека, гэта патрабуе высокага расходавання ўнутраных рэсурсаў, прыводзіць да знясілення як фізічнага, так і маральнага.

Зрок - абвастраецца, адбываецца вельмі паррабязны аналіз памяшкання, што злучаецца з успрыманням прасторы. Адбываецца абвастрэнне каляровага ўспрымання. Візуальнасць - вока ўвесь час імкнецца знайсці або ўчапіцца хоць за нешта новае. Пошук адценняў на пафарбаваных сценах. Погляд імкнецца на акно, шукае новыя візуальныя сэнсары.

Гукі - слыхавыя аналізатары таксама актывізуюцца, сярод усіх сэнсорных успрыманняў слыхавы ўзмацняецца асабліва востра. Паколькі камеры ШЫЗА ў большасці пенітэнцыярных устаноў Беларусі ўтрымліваюць падвойную дзвярную сістэму аховы (так званыя "тармазы"), а таксама размешчаны асобна ад асноўных праходаў з камерамі, чалавеку патрабуецца павышэнне намаганняў для збору слыхавой інфармацыі. Слых абвастраецца, што ўплывае на сон.

Пахі - на фоне ўсталываўшагася нюхальнага фону пачынаецца больш воснае ўлоўліванне ўсіх пахаў. "Нос" улоўлівае новыя пахі, вызначае "чысціню" памяшкання. Калі дзверы камеры адчыняецца, апрошваемыя апісваюць спачатку неўсвядомленае імкненне ўлавіць новыя пахі, каб разнастаіць нюхальны фон ці атрымаць хоць якую інфармацыю. Жанчыны часцей пачынаюць нюхаць сваё цела, валасы.

Цялесныя адчуванні - праяўляюцца праз адчуванне здушанасці ўнутры, пры гэтым "растварэнне" на ўсю прастору камеры. Пастаянны холад, часта ўнутраная дрыготка ад напругі. У першыя суткі знаходжання ў ШЫЗА тактыльныя эталоны працуюць прытуплена, чалавек не канцэнтруецца на зборы тактыльных адчуванняў. Прыкладна праз 3-5 сутак знаходжання ў ШЫЗА да чалавека пачынаюць "вяртацца" цялесныя адчуванні і тактыльныя эталоны актывізуюцца і ўзмацняюцца як ахоўныя рэакцыі. Гэта выяўляецца ў некаторых праз "абмацванне" ці "даследаванне" камеры пальцамі. Некаторыя з былых палітвязняў характарызавалі гэта як "прыбіць час", "заняцца хоць нечым". Таксама адбываецца тактыльнае ўзмацненне цела, чалавек "перабірае пальцы", "сціскае канечнасці", гэта з аднаго боку звязана з адчуваннем пастаяннага холаду або сырасці, а з другога боку - імкненне знізіць цялесную напругу. У жанчын адзначаецца засяроджванне на валасах, некаторыя з апытаных адзначаюць "перабіраеш кожны валасок, каб заняць сябе дзеяннямі".

СНЫ.

Часта сняцца адны і тыя ж сны, калі нельга зразумець дзе сон, а дзе рэальнасць. Сны вельмі балючыя, частка сніцца "нармальнае" жыццё, што людзі дома. У снах людзям здаецца, што яны знаходзяцца дома. Пры гэтым чалавек прачынаецца сярод ночы і ўсведамляе, дзе ён. Пагаршэнне адбываецца за кошт таго, што губляецца адчуванне часу. Гэта моцна вымотвае як фізічна, так і маральна. Сны як бы "паскараюцца", пры прачынанні фіксуецца дэзарыентацыя ў першыя моманты. Як правіла, сня сняцца бліжэй да раніцы.

Пры адаптацыі да холаду ў больш за 90 адсоткаў апытаных сны адсутнічалі.

ШЫЗА і цела

З пазіцыі аналізу ўплыву ізаляцыі на цела чалавека апытанымі адзначаецца адчуванне таго, што "цела застаецца тут, а эмоцыі як быццам адрэзаны і пакладзены ў сейф". У ШЫЗА цялесныя адчуванні прытупляюцца, на першы план выходзіць "Боль душэўны", а цела рэагуе болей на холад і вільготнасць. У начны час цела прыстасоўваецца да ўмоў для сну. Большасцю апытаных рэспандэнтаў адзначаецца, што ім даводзілася прачынацца па некалькі разоў на дзень для таго, каб або сагрэцца або мяняць палажэнні цела ў сне, бо яно "зацякае або дранцвее". У сярэднім праз 3-5 сутак, праведзеных ва ўмовах ШЫЗА, цела прыстасоўваецца да ўмоў і адаптуецца да болю. Чалавек пачынае прыстасоўвацца праз цела да ўмоў знаходжання ў ШЫЗА, зніжаецца ўзровень панічных і бездапаможных станаў. У большасці палітвязняў адзначаецца нарастанне кагнітыўнага кантролю сітуацыі, што грунтуецца на матывацыі і перакананнях.

ВЫСНОВЫ

Аналіз сёняшняга заканадаўства Рэспублікі Беларусь у частцы рэгулявання даследнага пытання паказвае, што асноўнай задачай памяшчэння людзей у ШЫЗА накіраваны перш за ўсё на выбудоўванне выхаваўчага працэсу з мэтай выпраўлення ўчыненых правін падчас знаходжання ў пенітэнцыярных установах.

Аднак, пры даследаванні інфармацыі на сайце Дэпартамента выканання пакаранняў Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь практычна адзінай інфармацыяй з'яўляецца арганізацыя працы асуджаных да пакарання для функцыянавання 15 прадпрыемстваў (у тым ліку 1 сельскагаспадарчае прадпрыемства), 4 філіялы і 9 пазабюджэтных вытворчых майстэрняў, якія маюць уласную вытворчую базу.

Варта адзначыць, што большасць сайтаў беларускіх папраўчых калоній перш за ўсё падае інфармацыю пра дзяржаўныя вытворчыя прадпрыемствы, дзе працуюць беларускія зняволеныя.

Даследаванне сайтаў беларускіх папраўчых калоній таксама не ўтрымлівае практычна ніякай інфармацыі, напрыклад, аб медыцынскай службе або аб правілах і падыходах прымянення працэсаў для выпраўлення змешчаных туды людзей.

Варта адзначыць, што ў працэсе інтэрв'ювання былых палітвязняў успаміны аб ШЫЗА не аказалі на іх працяглага траўматычнага ўздзеяння ў параўнанні з агульнымі ўмовамі ўтрымання, выбудаванай камунікацыяй і іншымі рэжымнымі працэсамі. Практычна ўсім апрошваемым людзям трэба было прыкласці намаганні, каб успомніць перыяд праведзены ў ШЫЗА. Таксама неабходна адзначыць, што сярод шакуючых і балючых успамінаў ШЫЗА не адзначаецца ў большасці апытаных.

Такім чынам, можна зрабіць наступныя высновы ў праведзеным даследаванні:

1. Практычна 100 працэнтаў апытаных адчувалі фізічны боль, у 70 працэнтаў рэспандэнтаў адчувальнасць да холаду захоўвалася больш за месяц, у 100 працэнтаў апытаных пачуццё холаду выклікае адзін з найбольш жудасных успамінаў. Пры правядзенні інтэрв'ю каля 80 працэнтаў рэспандэнтаў не могуць хутка ўспомніць уплыў ШЫЗА на іх сэнсарную функцыю. Практычна 60 працэнтаў апытаных памятаюць сны ў ШЫЗА. Практычна 100 працэнтаў рэспандэнтаў памятаюць свае думкі і пачуцці, якія яны адчувалі ў ШЫЗА, але яны не аказваюць на іх пакутлівыя ўздзеянні. У 100 працэнтах інтэрв'юеры былі перакананыя ва ўжыванні да іх ШЫЗА толькі за іх

палітычную пазіцыю. Каля 20 працэнтаў апытаных мелі думкі сумневаў у сваёй пазіцыі, але чым больш яны знаходзіліся ў ШЫЗА, тым менш гэтых сумненняў было.

2. Найважнейшым фактарам праяўленых наступстваў знаходжання чалавека ў ШЫЗА з'яўляецца яго асабістыя якасці, жыццёвы досвед, сацыяльныя сувязі, адукацыя. Акрамя таго, прамы ўплыў мае стан як саматычнага так і псіхічнага стану здароўя чалавека. Выразна фіксуецца заканамернасць: чым цяжэй саматычнае здароўе чалавека, тым цяжэй яму пераносіць фізічныя ўмовы адзіночнага зняволення ва ўмовах ШЫЗА. Пры разглядзе ўплыву ментальных асаблівасцяў або наяўных псіхічных захворванняў уплыў адзіночнага зняволення хутчэй за ўсё будзе пагаршаць станы псіхікі чалавека, аднак вельмі цяжка прадказаць у які бок і якія наступствы ад гэтага будуць у чалавека, у адрозненне ад разумення фізічнага здароўя.
3. У 92 працэнтах апытаных у рамках дадзенага даследавання пасля 3 сутак знаходжання ў ШЫЗА вызначаліся дэзарыентацыя, частковая страта пачуцця рэальнасці і сваёй самаідэнтыфікацыі. Гэта аказвае прамое ўздзеянне як на фізічны, так і псіхалагічны стан чалавека. Але ніяк не ўплывала на змену паводзін праз усведамленне навязанай ім правіннасці. Прыкладна, на 4 суткі наступала адаптацыя і ўмацаванне сваёй унутранай пазіцыі і разуменне таго, што "выпраўляць няма чаго".

ДРУГАСТНЫЯ ВЫСНОВЫ

Ніжэй прыведзеныя вывады сфарміраваныя праз вывучэнне псіхалагічных эксперыментаў, звязаных з турэмнай псіхалогіяй і псіхалогіяй злоўжывання ўладай. Таксама прыведзеныя ніжэй высновы сфарміраваныя пасля размоваў з дзейнымі псіхолагамі парпаўчых калоній Беларусі, якія сутыкаюцца з пенітэнцыярнай сістэмай штодня і аналізам каля 120 кейсаў палітзняволеных.

Калі людзі адчуваюць ананімнасць і ўладу над абязлічанымі людзьмі, яны лёгка будуць пераходзіць дапушчальныя нормы і правілы. Асабліва, калі такія паводзіны будуць не проста заахвочвацца, але і выстаўляцца як абавязковая ўмова для выканання працы супрацоўнікамі пенітэнцыярных устаноў.

Сённяя эмацыйна-валявая сфера супрацоўнікаў развіваецца ў асяроддзі практычна абсалютнай бескантрольнасці, што праяўляецца ў імкненні "адыграваць ролю" або паўдзельнічаць у спаборніцтвах на самага горшага ахоўніка.

На пачатковых этапах маладыя супрацоўнікі адчуваюць шок, некаторыя моманты могуць іх параніць, ім можа быць непрыемна выконваць пэўную працу, часам гэта можа суправаджацца пачуццём агіды. Упершыню сутыкаючыся з такім досведам як правіла людзі разгубленыя, але потым асяроддзе пачынае іх "навучаць" і яны пачынаюць прыстасоўвацца пад створаныя ўмовы. Маладыя супрацоўнікі задаюцца пытаннем "Ці змагу я", але на гэтым этапе накладваецца як культурны беларускі код страху застацца без працы, так і ціск ці падтрымка з боку родных, якія лічаць працу ў турэмнай сістэме прэстыжнай і "не пыльнай".

Гэта прыводзіць да прывыкання да ўмоў і ўнутранай патрэбнасці да адпаведнасці. У часткі супрацоўнікаў можа назірацца не проста задавальненне сваіх унутраных запытаў на кантроль ці ўладу, частка працаўнікоў могуць атрымліваць ад гэтага задавальненне. Гэта будзе выяўляцца ў "выхадзе" за межы патрабаванняў, што будзе прыводзіць агульны фон да спаборніцкай часткі "хто больш жорсткі". Тут важна адзначыць, што гэтыя працэсы залежаць ад убудаваных патрабаванняў начальствам пенітэнцыярных устаноў.

Іншымі словамі, супрацоўнікі турэмных устаноў будуць настолькі праяўляць свае магчымасці на колькі гэта дапускаецца начальствам і якія ўмовы стварае начальства ў калоніі. Напрыклад, калі з боку начальства ёсць больш фінансавое заахвочванне, гэта будзе стымуляваць работнікаў да праявы. Гэтая опцыя тлумачыць розніцу ў апісанні дзеянняў супрацоўнікаў розных пенітэнцыярных устаноў у Беларусі. Пры гэтым частка работнікаў могуць шчыра верыць, што яны дапамагаюць сістэме "лепш караць" абвінавачаных або асуджаных.

З іншага боку, створаныя ўмовы ўлады могуць выклікаць цікавасць, што будзе праяўляцца ў выглядзе асалоды тым, што робяць работнікі пенітэнцыярных устаноў. У аснове гэтага працэсу ляжыць адчуванне

бескантрольнай улады над зняволенымі, якія бачацца цалкам пазбаўленымі якіх-небудзь правоў і магчымасцяў абароны. Важным пагаршальным фактарам з'яўляецца наяўнасць у працаўнікоў схільнасцяў да агрэсіі. Таксама на паводзіны работнікаў прамы ўплыў аказваюць досвед і адносіны да насілля, сацыяльнае асяроддзе па-за работай, адукацыя.

Гэты працэс замацоўваецца закрытасцю сістэмы ва ўсіх сэнсах, у першую чаргу ў выглядзе прамога фізічнага абмежавання для абвінавачаных ці асуджаных.

Гэты працэс пагаршаецца ідэалагічнай і прапагандысцкай лініяй "напампоўвання і накручвання" работнікаў пенітэнцыярных устаноў у Беларусі. Больш за тое, такая мадэль цалкам пераносіцца на работнікаў ІЧУ, дзе ўтрымлівацца людзі да суда і юрыдычна яны невінаватыя.

Такім чынам дынаміка адносін "зняволены - ахоўнік" ляжыць у плоскасці забеспячэння мінімальнага дастатковага ўмоў: абязлічанасць, ананімнасць, розніца ва ўладзе і пачуццё размытай адказнасці, а таксама ўзровень унутранага рэгулятара. Больш за тое, ускоснае значэнне, якое праяўляецца ў маральным ціску, аказваюць самі вызначэнні "зняволены", чалавек без права выбару свабодна перамяшчацца і "ахоўнік", які мае перавагі не проста ўтрымліваць, але і караць.

Пагаршаючым фактарам з'яўляецца пачуццё страху. З аднаго боку, страціць уладу, а палітвязні ствараюць не проста фон, але прэтэндэнт на праверку і аспрэчванне самога падыходу праявы ўлады. З іншага боку ўплыў аказвае ідэалогія і прапаганда, якая фармуе пазіцыю "калі да ўлады прыйдуць яны, нас не проста пасадзяць на месцы палітвязняў". Пачуццё страху прыводзіць да ўзмацнення жорсткасці выкарыстання інструментаў улады, правакацый і павелічэння раздражнення работнікаў пенітэнцыярных устаноў.

Пры ўмове дамінавання асобы над сістэмай такім працаўнікам ці вельмі складана выконваць свае прафесійныя абавязкі ці яны змушаныя выйсці з сістэмы, якая не адлюстроўваецца ў іх асобасным будынку.

Ствараемыя ўмовы ўтрымання людзей у ШЫЗА ўплываюць не толькі на зняволеных, але аказваюць прамое ўздзеянне на работнікаў пенітэнцыярных устаноў Беларусі.

Людзі хутка становяцца жорсткімі, калі аўтарытэтная фігура кажа, што гэта трэба дзеля “вялікага добра”. Тады асоба становіцца ніжэй сістэмы і пачынае адпавядаць ёй настолькі, наколькі яна здольная і на колькі гэта дазволена ўмовамі сістэмы. Мінімальнымі наступствамі гэтага з’яўляецца зніжэнне адказнасці, павышэнне ўзроўню агрэсіі, які будзе праяўляцца праз перамяшчэнне да навакольных, што ў сваю чаргу будзе замацоўваць у соцыуме насілле як норму. Адаленымі наступствамі ў такіх умовах стануць пераносы прымянення сілы і гвалту з працоўнага асяроддзя ў сераду “дамашнюю” і вызначэнне гэтага як нармальнага паводзіны для гэтай грамадскай групы. Адназначна, гэта будзе ўплываць на стаўленне да іх з боку грамадства. Акрамя таго дадзеныя сацыяльныя працэсы могуць узмацняцца алкагалізацыяй, схільнасцямі да развіцця псіхічных захворванняў працаўнікоў беларускіх пенітэнцыярных устаноў. .

ШЫЗА як пэўная жорсткая форма прымянення пакарання для абвінавачаных або асуджаных не мае ніякага папраўчага моманту, не прыводзіць ні да якіх працэсаў усведамлення або раскаяння. Хутчэй гэтая форма пакарання накіравана на прыніжэнне чалавечай годнасці і стварэнне невыносных умоў для знаходжання. Як вядома са шматлікіх даследаванняў ніколі такія ўмовы не спрыялі праўдзівай змене матывацыі ці паводзін нават самага злоснага вязня. Створаныя ўмовы прымушаюць чалавека падпарадкоўвацца існуючым парадкам, але яны ніяк не спрыяюць выпраўленню ці раскаянню, што шырока прапісана ў шматлікіх заканадаўчых актах і выдатных навуковых публікацыях у тым ліку і беларускімі аўтарамі, якія маюць сёння доступ у пенітэнцыярныя ўстановы Рэспублікі Беларусь.

Такім чынам, умовы, якія ствараюцца, уплываюць не толькі на зняволеных, але і на супрацоўнікаў пенітэнцыярных устаноў.

Пры, на пачатку, відавочнай выснове аб прымяненні ШЫЗА для ўзмацнення жорсткасці або адкрытага ціску на палітвязняў, можна канстатаваць той факт, што ШЫЗА відавочна ўплывае і на саміх

супрацоўнікаў пенітэнцыярных устаноў. І такі ўплыў мае вялікую і доўгатэрміновую сувязь. Пытанне ступені і наступстваў ўплыву ШЫЗА на супрацоўнікаў застаецца адкрытым, бо пакуль няма доступа да прамога даследавання стану працаўнікоў пенітэнцыярных устаноў Беларусі.